

Відгук

офіційного опонента на дисертацію **Мовчун Лариси Вікторівни** «**Лінгвістична теорія і практика української римології**», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – К., 2021. – Обсяг основного тексту - 368 с., повний обсяг роботи – 590 с.

Дисертація Лариси Вікторівни Мовчун є першим в українському мовознавстві цілісним теоретичним дослідженням рими в лінгвістичному аспекті, що зумовлює її новизну й актуальність.

Праця створена на солідній джерельній базі. Крім основного матеріалу – фольклорних і поетичних текстів XIX-XXI ст. і частково XVI-XVII ст., залучено й такі джерела, як рекламні, епістолярні, мемуарні тексти, словники (з них 46 словників рим, два рукописних словники, віднайдені в архівах, і два словники, укладені дисертанткою).

Робота добре структурована: вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і семи додатків.

У першому розділі «Поняття рими в науковій і поетичній картинах світу» наведено найдавнішу в українській культурі фіксацію лексеми «рима» в картотеці «Словника української мови XVI-XVII ст.», простежено історію визначення рими з кінця XVI до початку XXI ст. Зважаючи на об'єкт дослідження, важливо, що огляд наукової літератури доповнює висвітлення особливостей художнього означення рими, її видів і функцій в поетичних текстах, за спостереженнями самих поетів. Таким чином, наукові знання з римології вдало поєднані в роботі з її осмисленням в художній творчості, з врахуванням індивідуального досвіду поетів у римотворенні і римовживанні.

У другому розділі «Типологічний аналіз українських рим» на основі огляду наукової, науково-популярної та довідкової літератури дисертантка підтвердила застосування у слов'янській римології п'яти класифікаційних параметрів, що найповніше охоплюють поетичні рими. Їх визначають за місцем наголосу, за фонологічною співзвучністю частин, за граматичними ознаками римованих слів, за лексико-семантичними ознаками і за рядково-строфічними ознаками. У цьому розділі Л.В.Мовчун запропонувала власну деталізовану типологію рим, що ґрунтується «на якомога повнішому врахуванні мовних ознак рим в структурному, семантичному, функціональному, лінгвокультурному й когнітивному вимірах» (с.211). Відповідно за фонетичним складом дисертантка розрізняє види рим за якістю співзвуччя, за якістю відхилення від звукової тотожності, за обсягом співзвучних елементів. Такою ж деталізованою є запропонована дисертанткою класифікація рим за граматичним, лексико-семантичним і стилістичним критеріями. І до новацій у типологічній класифікації рим Л.В.Мовчун належать дві категорії – дискурсивні і концептуальні види рим.

У третьому розділі «Рима в системних зв'язках» дисертантка розширює аналіз римованих текстів, розглядаючи вживання рими не лише в поетичних текстах, а й за їхніми межами – у розмовній мові, в різних жанрах фольклору, в мові публіцистики, ЗМІ, в магічно-сакральних і епістолярних текстах. Ґрунтуючись на лінгвістичному підході до аналізу рим, Л.В.Мовчун розглядає їх у трьох головних аспектах: у відношенні до дійсності (семантика рими), у відношенні до інших рим (синтактика рими) та у відношенні мовця до рими (прагматика рими). На прикладі рекламних текстів дисертантка

досліджує сугестивну функцію рими, як ігрову самоціль – в різноманітних фольклорних жанрах, магічно-сакральну функцію рими в замовляннях тощо.

Авторка дисертації вводить до наукового обігу поняття «римовий простір», що його трактує як «складне переплетіння римових зв'язків, що організовують римоніми у формальному відношенні в римові ряди, гнізда і парадигми, та у формально-змістовому відношенні – у римові поля» (с.303). Специфіку римового простору унаочнено його фрагментом, в центрі якого перебуває хоронім «Україна». У дослідженні змодельовано структуру фрагмента – макрополя «Всесвіт», «Людина», «Суспільство», «Предметний світ», що складаються з кількох десятків мікрополів, простежено також динаміку римових кліше «Україна – калина», «Україна – солов'їна», «Україна – руїна» і «Україна – єдина».

Нову й різнопланову інформацію містить четвертий розділ дисертаційного дослідження «Лексикографічний опис української рими: теорія, історія і практика». Тут здійснено не тільки аналіз опублікованих словників рим І.І.Гуріна, С.Караванського, І.Г.Чередниченка, але й розглянуто два рукописних словники рим І.Котляревського В.В.Лутковського та І.І.Гурнія, віднайдені дисертанткою в архівах. Особливо цінним є факт оприлюднення відомостей про словник В.В.Лутковського, що зберігається у фондах Полтавського літературно-мемуарного музею І.Котляревського, оскільки науковій громадськості досі лишався невідомим не тільки словник, а й ім'я його упорядника. Володимир Лутковський – лексикограф і бібліограф, який багато років працював над укладанням словника рим І.Котляревського під час роботи в Харківській науковій

бібліотеці імені В.В.Короленка, але внаслідок несприятливих життєвих обставин не мав можливості опублікувати свою працю. Оприлюднення інформації про цього незаслужено забутого мовознавця й введення до наукового обігу його словника рим І.Котляревського належить до заслуг дисертантки.

Л.В.Мовчун уклала два власних словники рим, представлених у дисертації. Це «Словник римових асоціацій», створений на основі проведеного асоціативного експерименту, в якому взяли участь 125 поетів. До важливих висновків експерименту належить спостереження, згідно з яким у доборі рими важливу роль відіграє не тільки фонетичний чинник, а й змістова асоціативність зі сполучуванням словом. Словник дав можливість також простежити зв'язок між асоціативністю, клішованістю певних римопар і традицією їх вживання.

Дисертантка уклала і представила в роботі ще один словник – «Хоронім **Україна**: фрагмент римового простору». Вибір назви **Україна** для побудови словника рим слід вважати цілком закономірним, оскільки ще від Шевченка вона належить в українській поетичній мові до найпоширеніших символічних назв, що нерідко виконує текстотворчу функцію. Словник, який упорядковано на великій джерельній базі, що охоплює 300 збірок поетичних творів та добірок поезій ХІХ-початку ХХІ ст., дає багатий матеріал не тільки для аналізу рим, сполучуваних із хоронімо **Україна**, але й для ширших узагальнень щодо особливостей української поетичної мови.

Окремі положення дисертації слід віднести до дискусійних. Це стосується передусім деяких аспектів типологічної класифікації рим, зокрема розділу «Дискурсивні види рим», де окремо виділено «Види

